

і. Огієнко.

Як ТРЕБА вимовляти...

87.1.100
x 10
БЛАГОДІЙНЕ ВИДАВНИЦТВО
„УКРАЇНСЬКА АВТОКЕФАЛЬНА ЦЕРКВА“
ПІД РЕДАКЦІЄЮ ПРОФ. І. ОГІЄНКА.

№ 41.

ПРОФ. І. ОГІЄНКО.

ЯК ТРЕБА ВИМОВЛЯТИ
БУКВУ Ъ
В ЦЕРКОВНО-СЛОВ'ЯНСЬКИХ
ТЕКСТАХ.

ІСТОРІЯ БУКВИ Ъ НА УКРАЇНІ.

1 9 2 1.

БЛАГОДІЙНЕ ВИДАВНИЦТВО
„УКРАЇНСЬКА АВТОКЕФАЛЬНА ЦЕРКВА“
ПІД РЕДАКЦІЄЮ ПРОФ. І. ОГІЄНКА.

№ 41.

ПРОФ. І. ОГІЄНКО.

ЯК ТРЕБА ВИМОВЛЯТИ
БУКВУ Ъ
В ЦЕРКОВНО-СЛОВ'ЯНСЬКИХ
ТЕКСТАХ.

ІСТОРІЯ БУКВИ Ъ НА УКРАЇНІ.

1921.

4 (с) 9 (09)
W141.61-021

БЛАГОДІЙНЕ ВИДАВНИЦТВО
„УКРАЇНСЬКА АВТОКЕФАЛЬНА ЦЕРКВА“
ПІД РЕДАКЦІЄЮ ПРОФ. І. ОГІЄНКА
ВИПУСКАЄ ТАКІ КНИЖКИ:

1. Прохання до Патріярха Царгородського благословити Автокефальну Українську Церкву. 1921 р. 14 ст. Ціна 10 м. п.
2. Проф. І. ОГІЄНКО. Українська мова як мова богослужбова. Права живої мови бути мовою церкви. 1921 р. 32 ст. 40 м. п.
3. Проф. І. ОГІЄНКО. Українська вимова церковно-слов'янського богослужбового тексту. Правила і зразки вимови. 1921 р. 20 ст. Ціна 25 м. п.
4. Закони Української Народньої Республіки про Українську Автокефальну Церкву.
5. Проф. І. ОГІЄНКО. Український православний молитовник. 1921 р. 64 ст. 30 м. п.
6. Проф. І. ОГІЄНКО. Як Москва взяла під свою владу вільну Церкву Українську. 1921 р. 20 ст. Ціна 25 м.
7. Проф. І. ОГІЄНКО. Як Москва знищила волю друку Київсько-Печерської Лаври. 1921 р. 16 ст. 25 м. п.
8. Проф. І. ОГІЄНКО. Українська Автокефальна Церква, її завдання і організація.
9. Проф. І. ОГІЄНКО. Церковне життя в Європі за останні роки.
10. Літургія св. Іоанна Золотоустого, переклад з грецької на українську мову Проф. І. ОГІЄНКО.
11. Проф. І. ОГІЄНКО. Світовий рух за утворення живої народньої національної церкви. 1921 р. 52 ст. 40 м. п.
12. Проф. І. ОГІЄНКО. Церковні братства і їх історія.
13. Проф. І. ОГІЄНКО. Українські церковні братства, їх організація і завдання.
14. Проф. І. ОГІЄНКО. Церковний рух на Україні.
15. Проф. В. БІДНОВ. Церковна справа на Україні. 1921 р. 48 ст. Ціна 40 м. п.

Львівська державна
наукова бібліотека

№

4402

ЛЬВІВСЬКА БІБЛІОТЕКА

АН УРСР

№

61.525

ЯК ТРЕБА ВИМОВЛЯТИ БУКВУ Ъ В ЦЕРКОВНО-СЛОВ'ЯНСЬКИХ ТЕКСТАХ.

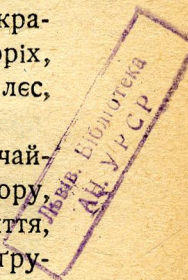
ІСТОРІЯ БУКВИ Ъ НА УКРАЇНІ.

В дуже давню давнину в слов'янській мові був особливий двозвук, близький до двозвука ІЕ; пізніше, в ІХ віці по Різдві Христовім цей двозвук почали зазначати на письмі буквою Ъ. Двозвук цей, що спочатку був однаковий у всього слов'янського племені, пізніше, з розселенням слов'ян, почав мінятися, і в кожного окремого слов'янського народу мав свою окрему долю.

Найважливішою прикметою української вимови давніх церковних пам'яток в порівнанні з вимовою московською єсть вимова давньої букви Ъ: українці завше вимовляють її як І, а москалі як Є; слова: вѣтеръ, стѣна, лѣсъ, орѣхъ, сѣно українець вимовляє тільки як вітер, стіна, ліс, оріх, сіно, тоді як москаль вимовляє їх: ветер, стена, лес, орех, сено.

Українська вимова букви Ъ як І надзвичайно давня: ще в доісторичню праслов'янську пору, ще-то ще в пору спільного слов'янського життя, ще до поділу слов'ян на теперішні групи, та група слов'ян, що з неї пізніше повстали українці, уже тоді, десь на слов'янським родовищі, почала вже вимовляти Ъ як І. А що це було так, про це свідчить найдавніша писана пам'ятка української літератури, — так званий Збірник царя Святослава, написаний в Києві в 1073 році діяконом

24.400

227

Іоаном. І скільки не пильнував Іоан копіювати з болгарського оригіналу, проте, як українець з походження, на кожному кроці робив помилки в бік української вимови; що до букви Ъ, то він часто передавав її через И, а це являється для нас красномовним свідченням, як в Київі в 1073 році вимовляли Ъ. Ось де-кільки прикладів з цього Збірника Святославового: Аште ихъ въпрашає кто, нИми суть, лист 150; нИмая та клятва 142; въ разумИние 264; исцИли неплодныя 162; ты же и мыслию въ вѣрИ окушайся 17 об.; надежда вИдома нѣсть надежда 6; вижъ въ мИру вино пиющихъ моужъ 237 б і багато др.

З наведених прикладів бачимо, що вже в XI віці в Київі букву Ъ вимовляли як І; така вимова, раз вона існує вже ясно в XI віці, повстала, звичайно, значно раніше XI-го віку, десть в праслов'янську пору.

Коли звернемось до інших українських пам'яток, то побачимо, що всі вони, з XI-го віку починаючи (раніших пам'яток не маємо), часто замість Ъ мають И; в українських грамотах XIV—XV віку це И замість Ъ не рідка річ, а в XVI віці—звичайна; так, в Опису Київських замків 1552 року знаходимо: витру, куль желизних, желизо, желиза, мирка, надъ мистомъ, чоловикъ, зимують и литують, у версти отъ замьку, по ми-

сту, дви пяди, нимецъ, мирають, сирка, на поли, синь і т. ін.¹⁾

А ось приклади з так званої Волинської Євангелії, перекладеної на українську мову в 1571 р. десь певне в Володимирі-Волинському: Єв. од Матвія: узрівши зач. 10, виділі 11 (увідѣл 111), прелюбодійство 13, прелюбодійного 13, ліцемирнік, ліцемирники 16, на праве на лівє 113, видівшіє 113, одине 113; Марк: неповідай нікомуу 34, отповѣділі 35, въ роди сем прелюбодійнѣм 37, оубіліти 38, видилі 38, оувідил 39, оцепініваєт 40, двѣ оці 42, пріліпітєся 43, по лівой сторони 47, доброй надіи 48, проздрилъ 48, одіянїя 48 (одѣянїє 67), вмѣсти 68; Лука: моцнїйшїй 57, надївал 57, оузрил 60, хотіли 62, діліті гл. 12, вълосы излічени 63, одїваєт 66, где злодіи 67, послїднїй 69 (послѣднїм 72), надїєтєсь 70, віннїйшїмі были 70, подобно зернятї 72 в лоуці 72, от сівера 72; Іоан: оутїшїтеля 48, оутїшїтел 52, (оутѣшїтел 48), о грѣсі 63, доколї 56, освїті их по правди 56 і багато інш.; ще: прозвѣщем Варрава Мр. 66, постѣгло Л. 57, грабежов або лупѣжства Л. 60. Євангелїя ця безумовно читалася в церкві²⁾ і вищенаведені приклади красномовно свідчать нам, що в церкві в 1571 р. Ї вимовляли за І.

¹⁾ Див. „Архивъ Юго-Западной Россїи“ ч. VII т. I.

²⁾ Про неї див. Н. Трипольскій, Волинское рукописное Евангеліє XVI вѣка.

В давніх пам'ятках часто знаходимо і таке явище, що писар українець пише И, а потім виправляє його на Ъ; приклади цього трапляються уже в Збірнику Святославовім 1073 року.

Ізза того, що в українській мові вимова слов'янських Ъ і И стала (спочатку) майже однаковою ще в доісторичну пору, зза цього ці дві букви в писаних українських пам'ятках, з XI віку починаючи, постійно плутають: замість Ъ пишуть И, і навпаки, — замість И часто пишуть Ъ; це ясний свідок того, що на українському ґрунті Ъ стала буквою (а не особливим якимсь звуком), по вимові сливе однаковою з звуком букви И.

В давніх українських пам'ятках дуже часто знаходимо напис Ъ замість И; такі випадки починаються з Збірника Святослава 1073 р., напр. іавлієнѣє л. 9 б. 11 б, і проходять через всі віки. Особливо часто Ъ замість И знаходимо в написах чужих слів; так, в Словах Григорія Богослова, українській пам'ятці XI-го віку, знаходимо: бѣаше бо искоусьнѣ въ вѣтъяхъ 33 б, кѣто вѣтъиствомѣ таковѣ 43. В Іпатськім Літопису (список кінця XIV віку): патрѣархѣ 487, Ираклѣй 489, Дмитрѣя і багато інш. Особливо часто здibuємо Ъ замість И в чужих словах в XVII віці, — як доказ, що Ъ вимовлялося за И; так, в Слов'янсько-українськім Словнику Памви Беринди, надрукованому в Києві,

в друкарні Печерської Лаври в 1627 році, читаємо: олѣй ст. 62 спѣжарня 67, матерѣя 21, жолнѣръ 25, релѣя 39, вѣршѣ 47, талѣръ 51, шплѣгѣ 59, канцлѣръ 98, мѣнута 115 і багато інших. Славний український проповідник XVII віку Іоанникий Галятовський в своїм Мессії Праведнім 1669 р. (надрукований в Київо-Печерській Лаврі) завше пише: анѣмушѣ, фѣгура, офѣра, Баронѣй, бѣблѣя, лѣтера, релѣквѣя і т. п.; він же, наводячи цитати з латинської мови, замість І пише Ї: ингенѣумѣ і т. п.

Ось ще приклади з рукопису кінця XVI-го століття (див. „Записки Наук Тов. ім. Шевченка“ том 67, стаття професора В. Перетця): линостію, з дитинѣства, возвистим, разумію, в огні, терпити, завѣсти, свѣтѣльника, ливѣйскаго, в сонмѣщих, звѣтяжилѣ і т. п.

Приклади з „Поученіє пры погребѣ Софієи, княгыні Чарторыской“ („Записки Наук. Тов.“ т. 83) 1618 року: седміораѣмѣ караніємѣ, Венѣаминовое, суть осуженѣ, зовсимѣ, погинулѣ, угоднѣкови, єгиптянина забѣлѣ, добре чынѣли, зѣмѣлосердя, мовѣтъ такѣ, мѣзернымѣ, часѣ мѣнетѣ, навернѣ насѣ, линѣво (ліниво), годѣна, змѣлованіємѣ, сѣділаймо, грѣшнѣкомѣ і т. п.

Записи на стародрукованих книгах (каталог книг церковного музею у Львові, Іл. Свенцицький, Жовква, 1908 р.): амѣнѣ (на Єванг. 1611 р.),

Єремѣяшови 1646 р. ст. 142, бѣблиотеки 1657 р. с. 119, ссвоѣми XVII в. с. 1, чинѣшъ 1767 р. с. 159, Магдалена Бѣлѣнская 1722 р. с. 76, отца Бѣлѣнского 1764 р. с. 135 і т. п.

Путенська Євангелія XIV-го віку: крѣнѣ сильнихъ (=кринѣ сельныхъ).

Молдавська грамота 1421-го року: мисто, имиет, єсмо привисили.

Давнина назву теперішнього міста Мінськ знає в формі Мѣньскъ, Мѣнескъ (див. в Іпат. Літоп. під роком 1067). Але вимова цього міста Мѣньскъ за часів Литовського князівства як Мінськ залишилася й досі. ¹⁾

Року 1653-го переїздив Україну архидіакон Павло Алепський і свої вражіння записав в цілу книжку; він наші річки Дніпро і Дністро називає Ніброс і Ністрос, цеб то передає Ї як І, як він чув ці назви в тодішній вимові. ²⁾

Наведу ще прикладів з дуже цікавої пам'ятки живої української мови. Це—Актова книга Полтавського городского уряду XVII-го віку ³⁾.

1) „Русскій Филологическій Вѣстникъ“ за 1916 р. кн. 4 ст. 266.— „Prace Filologiczne“ т. VI ст. 314.

2) Путешествіє Антіохійскаго Патріарха Макарія въ Росію въ половинѣ XVII-го вѣка, описанное его сыномъ архидіакономъ Павломъ Алепскимъ, переводъ съ арабскаго. Москва, 1897 р., кн. IV ст. 1 і 8.

3) Видав її Л. Модзалевський, Чернигів, 1912 р. вип. I.

В цій пам'ятці дуже часто маємо записи посвідчень так, як їх було сказано,—з живої мови, од живого чоловіка.

Місце запису—місто Полтава. Записи приводжу з двох років,—1664 (до ст. 11) і 1665-го (з ст. 11).

Замість букви Ъ дуже часто знаходимо тут напис И, це-б то так, як Ъ і вимовлявся тоді в Полтаві: справди ст. 10, под мистом 10, у вичност 10, неодминная 14, для липшой виры 15, миского 15, билоглова 22, на мисцу 22, билое 22, свидоцтва 22, виры годных 23, зрозумивши 23, запрився 24, звиру 26, михи 27, вичными 30, на нози 35, оповид 36, неvistкою 38, ихалем 38, синожат 42, Олексій 26, -Олексий 36.

А то знаходимо Ъ там, де в живій вимові безумовно було І: шлык соболѣй 7, сѣмѣ копѣ 8, дѣжечку 10, Чернѣговѣ 11, Степана Мосцѣвого 15, Охрѣмовича 19, Станѣславѣского 19, Колѣй 19, у млѣнѣ 27.

Часто в одному і тому ж слові знаходимо то Ъ, то И, що показує на те, що Ъ була тільки буквою для означення І: Андрий 36 і Андрѣй 35, Браилом 37, Браила 46 і Браѣлом 36. 46, Матиненко 36 і Матѣй 33, Твердохлиб 23. 24. 25 і Твердохлѣба 28, сѣно 28 і за сином 28.

Множина: взят грошѣ 8, овцѣ 30, обиваелѣ 47, зымуючи вувцѣ Петра 47.

Ось цікаві написи чужих слів: Вѣтязенка 29, ставѣши поблѣчне 7, поблѣкованем 12, ставши персоналѣтер 10. 32 і персоналитер 21, был на инѣквизыции потягненьый 29 і виданий был на инѣквѣзицію 29, жадных турбаций 10 і без турбацѣй.

Всі ці приклади ясно й переконуюче свідчать нам, що в Полтаві в 1664 і 1665 р. букву Ъ читали як І.

На постійне змішування на письмі буков Ъ та И звернув увагу вже Мелетій Смотрицький, який в своїй граматиці 1619 р. наказує не змішувати цих буков (л. 7).

Наведені приклади також показують нам, що на Україні уже в давні віки визнавали потребу зазначати на письмі якимось більш відповідно теперішній наш звук І, — уже тоді бачили, що на це не годиться И і почали вживати для цього Ъ; і справді, єсть багато доказів, що на Україні, особливо в XVI, XVII і XVIII віках, вживають Ъ на означення на письмі теперішніх наших звуків І і І. Так, Памва Беринда в своїм Слов'янсько-українським Словнику 1627 року пише: пѣрьемѣ 36, нѣжь 138, теперѣшнее 134, дѣжка 50, вѣдро 24, одвѣрный 21 і багато інш. І. Котляревський в своїй „Енеїді“ по списку 1799 року писавъ: вѣнѣ (він), за сѣлью (за сіллю), кѣнными (кінними), сѣмѣ кѣпѣ (сім кіп), батѣгѣ (батіг), грѣмко (грімко), нѣчѣ (ніч), ѣй (їй), ѣи (її), троянцѣвъ, ввѣй-

шла, убѣрайся, живѣть, вѣйско, пѣвкопи, кѣтъ, пѣшла, свѣй, човнѣвъ, огѣрокъ, покѣйникъ, чобѣтъ, зѣмують і т. п.

А ось приклади з друкованої „Енеїди“ 1798 р. (по виданню Львівському 1898 року): ѣй 6, ѣи 9, нѣчь 14. 23, шѣсть 31, слѣзьми 31, пивѣ-дерка 38, лѣдъ 41, трѣски 41, Охрѣмъ 45, задрѣ-мать 46, сѣмь 56, пѣръ 67, прийшли пидъ самый перевѣзъ 72, вѣ вѣкна 77, зледащѣвъ 18, весѣлье 16. 7, отъ супонѣ 6, талѣрку 6, талѣрокъ 13 і т. п.

І тільки Ол. Павловський, в своїй граматиці української мови 1818 року, першим звернув увагу на багатство української мови звуком І і він перший став писать І замість Ъ і замість давніх О і Е: тінъ, літо, слід, сіно, стіл, піп, сім.

Як же в старовину в нашій церкві українській вимовляли букву Ъ в богослужбових текстах? Перші богослужбові книги прийшли на Україну з Болгарії і, певне, зпочатку було у нас немало й священників болгар; ці болгари, можливо, прищеплювали на Україні в новозаснованих церквах чужу нам болгарську вимову Ъ як Є або Я (в болгарській мові ще й тепер в говорах македонських і західно-болгарських Ъ вимовляється як Є, а в східно-болгарських говорах як Я, Є, І). Але ця болгарська вимова на Україні не прищепилася і взагалі особливого успіху не мала, хоч і підтримувалась вимовою північно-руською; а коли з'яви-

лося на Україні досить свого духовенства, то й зовсім стерлася, бо вона суперечила живій українській вимові.

З самого початку існування української церкви в ній завжди читали Ї як І; про це красномовно свідчить все те, про що ми вище розказали. Непереривна традиція церковної вимови в Галичині і Буковині ясно свідчать нам про теж саме: там по церквах завжди читали і тепер читають Ї тільки як І.

Крім цього, єсть ще одне джерело, що переконуюче свідчить нам про стару українську вимову Ї,—це давні наші вірші: кінцеві рими в віршах виразно показують вимову Ї. Ось приклади рим із драми середини XVII-го віку: „Алексей, Божій человѣкъ“: болѣти—удалити стр. 12, вѣру—міру 15, вѣ станѣ—пани 17, поговорѣмо—сотворимо 19, на подолѣ—ніколи 21, тѣшу—слышу 23, зѣло—заразило 24, мѣю—сію 41, просѣте—поне-сите 41, сія—Алексѣя 42. 47, на востоцѣ—вѣ моци 43, вѣ сенатѣ—дати 48, болѣла—мила 52, вмалѣ—печали 53, невѣста—чиста 57 і баг. інш. ¹⁾ От ці рими красномовно свідчать, що на Україні Ї читали як І, що Ї була тільки буквою на вираз українського звуку І.

Вимова Ї як І існувала не тільки у нас на

¹⁾ Приклади привожу з Н. Тихонравовъ, Русскія драматическія произведенія, т. I, Спб. 1874 р.

Вкраїні,—цю ж вимову оден час було занесено й на Москву. Річ в тому, що в XVII і XVIII віках дуже багато духовенства українського перебіралось в Московію і заносило туди й свою українську вимову; а в придворних церквах українську вимову було заведено навіть офіційно¹⁾.

Так, напр., московський письменник XVIII-го віку А. Сумароков скаржитись на псування російської вимови і каже: „Малороссіяня то ввели: а по тому, что всѣ школы ими были наполнены; такъ сіе провинціальное произношеніе и вкоренилося, яко-всигды, теби и протчія Малороссійскія испорченныя выговоры; а особливо пѣвчія многое преобразили... Малороссіянцы вмѣсто Тебѣ Гѣсподи—Теби Госгѣды поють... Но естли намѣ писать по выговору Малороссійскому, такъ должны мы вмѣсто лѣта говорить лита и протч., изъчево многое уже и воспріято“²⁾...

Спинюся тут ще на такім факті. Коли з року 1721-го по Росії повелися нові школи, то учителями туди пішли самі українці, і от ці вчителі-українці й рознесли по всіх закутках Росії український правопис М. Смотрицького.

Так, наші учителі-українці по всій Росії по-

¹⁾ Див. Тимковскій, Мое опредѣленіе на службу, „Московитянинъ“, 1852 р. ч. 20.

²⁾ О правописаніи, Сочиненія, ч. X. Москва, 1782 р., ст. 26—27.

чали навчати, що Ї треба писати там, де по українському маємо І.

Звичайно, правило це, що було живим і розумним у нас на Україні, було чудним, скажемо,десь в Новгороді чи Смоленску, або в Тобольску. І як це не дивно, правило це було рознесено по цілій Росії і воно кріпко держиться там аж до нашого часу, як наочний доказ, що Ї у нас читали як І.

Пізніше, в ХІХ віці, коли вже забули про вчителів-українців, багато раз знімалася лайка проти цього дивовища—цього чудного в московській мові правила. Так, р. 1828 про це писав К. Хабаров: „Говорятъ, пишете Ї во всѣхъ тѣхъ словахъ, въ которыхъ Малороссіяне произносятъ И. Покорно благодаримъ! Слѣдовательно, чтобъ писать по-русски, надобно ѣхать въ Малороссію или имѣть у себя ручного Малороссіянина для справокъ“¹⁾...

Писав про це й московський критик Білінський: „Говорятъ, будто есть правило, что слова, которыя въ нынѣшнемъ малоросійскомъ нарѣчїи выговариваются черезъ І, должно намъ писать черезъ Ї... Странное правило... Да какое же намъ дѣло до того, какъ выговариваютъ или какъ не выговариваютъ Малороссіяне одинаковыя съ нами

¹⁾ „Рукопись покойнаго К. А. Хабарова“. Москва, 1828 р. ст. 41.

слова? И если ужъ такъ, то почему же въ правописаніи мы должны сообразоваться только съ выговоромъ однихъ Малороссіянь, а не Сербовъ, не Болгаръ, не Поляковъ, не Чеховъ и прочихъ соплеменныхъ намъ народівъ? Почему же намъ необхідно сообразоваться въ нашомъ правописаніи съ выговоромъ только Малороссіянь“? ¹⁾

Звичайно, Білінський вже не знав, що й самий правопис завели їм ці „Малороссіяне“... Але ці нарікання красномовно свідчать нам, що на Україні по школах (і в церквах) читали Ъ як І.

Взагалі, письменники початку ХІХ-го віку часто свідчать, що на Вкраїні Ъ завжди вимовляли як І. Так, в „Сынъ Отечества“ 1820 р. якийсь Е. Т-ій пише: на Україні „Ъ въ произношеніи всегда выговаривалась какъ И“ (№ 20 ст. 218—219).

В цім відношенні цікаве свідоцтво відомого проф. М. Максимовича (1804—1873). Року 1840 він писав: „въ языкѣ Малороссійскомъ Ъ принадлежитъ къ числу буквъ, служащихъ для изображенія звука И. Что Малороссіяне букву Ъ выговариваютъ какъ І, въ томъ легко удостовѣриться, — стоитъ послушать сельскаго дьяка, читающаго церковную книгу: въ книгѣ написано: во вѣки вѣковъ, а онъ читаетъ: во віки віковъ“. Далі Максимович розповідає, як його в

¹⁾ Сочиненія, М. 1880 р., т. X ст. 491—495, рецензія на книгу Кадинскаго: Упрощеніе русскаго правописанія, Спб. 1842.

1810 році вчили читати і монашка називала букви: аз, буки, віді, живіте, зіло ¹⁾).

Наведу ще один доказ, як свідок, що на Україні в слов'янським тексті Ъ читали як І, — це наші народні приказки; напр.: Святий Боже, Святий кріпкий, нема хліба ані дрібки; або: Святий Боже, Святий кріпкий, а ти, дяче, звідки; ще: Святий Боже, Святий кріпкий, я з Бомбовця, а ти звідки? зі Слобідки ²⁾). Тут римуються: кріпкий — дрібки — звідки — Слобідки, і рими ці ясно свідчать про вимову Ъ; самі приказки ці, що відомі на широкому просторі України, давнього походження і свідчать про давню вимову букви Ъ.

Нарешті, останній свідок — це сам український нарід, — в своїх щоденних молитвах, перейнятих усно від дідів по традиції, нарід завше вимовляє Ъ як І; старі дяки й священники ще й сьогодні з традиції теж вимовляють Ъ як І.

Всі наведені докази ясно свідчать нам, що на Україні ще з менту прийняття християнства і аж до часу цариці Катерини в церкві Ъ вимовляли тільки як І. І тільки московський уряд за часів Катерини повів боротьбу з українською

¹⁾ Собрание сочинений М. Максимовича, т. III. Київ, 1880 р., ст. 318—319.

²⁾ Див. „Етнографичний Збірник“ т. X ст. 86.

церковною вимовою і наказав читати Ъ по - московському, цеб-то як Є ¹⁾).

Як же тепер, в наш час маємо вимовляти Ъ в церковно-слов'янських текстах? Все вище сказане дає ясну й категоричну відповідь на це питання: букву Ъ в церковно - слов'янських текстах треба завжди вимовляти як І.

Для практичного вжитку мушу ще додати до цього, що по правилах давнього церковно-слов'янського правопису Ъ писали завше після Р і Л; такий правопис в богослужбових книжках стрічається часто й тепер, і це веде до того, що ставлять Ъ після Р і Л і там, де його по живій вимові не потрібно; так, написи тр Ъ ба, тр Ъ бованіє вр Ъ дъ, вр Ъ дныи, вр Ъ дити, вр Ъ мя, добр Ъ повинно читати: треба, требованіє, вред, вредний, врем'я, добре, а не тріба, добрі і т. і. Крім цього, під впливом московського правопису й тепер знаходимо в церковних книжках написи з д Ъ, г д Ъ, и д Ъ же, де Ъ бути непотрібно, тому по-українському їх повинно читати (з) де, (г) де, і де же. Давні пам'ятки, напр. Євангелія XII в., знають переважно напис з де, г де; Пандекти Антіоха 1307 року: зде, зьде, везде. Приставка пре—в давніх пам'ятках церковно - слов'янських завше пишеться пр Ъ—напр. пр Ъ ж де,

¹⁾ Див. про це мою книжку: „Як цариця Катерина обмодовлювала Церкву Українську“, в виданні „Української Автокефальної Церкви № 22 ст. 10—14.

прѣклонити, прѣломити,—звичайно, вимовляємо це тільки як прежде, преклонити, преломити.

Така в коротких рисах історія букви Ъ на нашому українському ґрунті. І в церкві, і в школі, читаючи церковно-слов'янські тексти, ми повинні вимовляти Ъ тільки як І; вимова Ъ як Є єсть москалізм, мові українській цілком чужий і неприродний.

Проф. І. ОГІЄНКО

16.VIII. 1921.

В живій церкві живая душа
Нехай Господа хвалить живого
Живим словом своїм повсякчасно,
Нині й завжди, й на вічний віки!

Львівська державна наукова бібліотека
№ 4402

Святе Письмо благословляє мову живу для церковного вжитку. Дивись про це: Послання перше до Коринфян XII, 10, 28; XIV, 2, 4, 6, 8—11, 13—19; взагалі гл. XII, XIII і XIV. Діяння II, 4—11; X, 44—46; XIX, 6. Кол. I, 23. Об'явлення Іоана V, 9—10; VII, 9—10; X, 11; XIV, 6. Єванг. Матвія XXVIII, 19; Марка XVI, 15—17.

24.400

Львів. Бібліотека
АЧ. УРСР
и. 61525

16. Прив.-доц. І. ПЕЛЕНСЬКИЙ. Український церковний стиль.
17. Проф. І. ОГІЄНКО. Сербська церква і її змагання до оновлення (тимчасово див. № 11 ст. 7—18).
18. Проф. І. ОГІЄНКО. Нова чесько-словацька церква і її наука (тимчасово див. № 11 ст. 22—41).
19. Текст поминання влади Української Народньої Республіки. 1921 р. 4 ст. Ціна 5 м. п.
20. Проф. І. ОГІЄНКО. Українські шкільні молитви. 1921 р. 4 ст. Ціна 5 марок.
21. В. ГИНІНКО - САВІЙСЬКИЙ. Сучасне правне становище Української церкви.
22. Проф. І. ОГІЄНКО. Як цариця Катерина обмосковлювала Церкву Українську. 1921 р. 24 ст. Ціна 30 м. п.
23. Проф. І. ОГІЄНКО. Давні переклади Письма св. на українську мову. І. Пересопницька Євангелія 1556 р. 1921 р. 24 ст. 40 мп.
25. Проф. І. ОГІЄНКО. Як на Москві перехрещували українців.
26. Проф. І. ОГІЄНКО. Як на Москві палили церковні українські книжки.
27. Зразки українського церковного діловодства.
28. Проф. І. ОГІЄНКО. Братське послання церковним діячам Чехії і Сербії про Українську Автокефальну Церкву.
29. Грамоти Царгородського Вселенського Патріярха до Українського Народу.
30. Проф. В. БІДНОВ. Коротка історія Української церкви.
31. Молитва за отчизну про перемогу над ворогом, що запосів Рідну Землю. 1921 р. Ціна 5 марок. Видання 2-е.
32. Церковні часи, з грецької на українську мову переклав Проф. І. ОГІЄНКО.
33. Церковні співи на св. Літургії, на українську мову з грецької переклав Проф. І. ОГІЄНКО.
34. Ранішня і всеношна служба, з грецької на українську мову переклав проф. І. ОГІЄНКО.
35. Чин вечірні, повечір'я і північної служби; з грецької на українську мову переклав проф. І. ОГІЄНКО.
36. Меморандум Чехословацької Церкви до Сербського Архієрейського Собору, з чеського переклав Проф. І. ОГІЄНКО.
37. Прив.-доц. о. П. ТАБІНСЬКИЙ. Автокефалія української церкви.

Оч 48/1986

ВЛ 4402 у 5

38. Прив.-доц. о. П. ТАБИНСЬКИЙ. Українська мова в службі Божій і в Богословії.

39. Синодик славних лицарів, що в боротьбі за волю України життя своє поклали на вівтар отчизни. 1921 р. 4 ст. 5 м. п.

40. Статут Чехословацької Церкви. З чеської мови переклав Проф. І. ОГІЄНКО. 1921 р. 8 ст. Ціна 15 м. п.

41. Проф. І. ОГІЄНКО. Як треба вимовляти букву Ъ в церковно-слов'янських текстах. Історія букви Ъ. 1921 р. 16 ст. 25 м. п.

42. Проф. І. ОГІЄНКО. Головніші правила українського правопису. 1921 р. 16 ст. 25 м. п.

Праця в благодійнім видавництві „Українська Автокефальна Церква“ безплатна. Всі кошти від продажу книжок цілком поступають на збільшення фонду Видавництва.

Адреса для замовлень книжок: Tarnów, hotel „Bristol“ № 6, проф. І. Огієнко.

Книжки продаються по всіх українських книгарнях.

ЦІНА 30 МАРОК.

РА 4402

і. Огієнко.

Як треба вимовляти...